



ISSN 1452-9920

# ETNOUM LJ

WORLD MUSIC MAGAZIN

+  
CD  
WMAS  
Records:  
album  
Dragomira  
Milenkovića

broj 32 | 2018

## NAKED



mr. žarko | barcelona gipsy balkan orchestra | voja malešev | kolo  
BRDARIĆI • TALOS • MONIKA LAKATOŠ • LELO NIKA  
la banda | milija radojević baja | prvi ton | monsieur doumani



# Bajin rudnik zlata

Gazdare - pogled sa mesta zv. Breg



## TERENSKI SUSRETI SA NARODNIM UMETNIKOM MILIJOM RADIVOJEVIĆEM BAJOM IZ POŽAREVCA

PIŠE:  
MAJA RADIVOJEVIĆ

**K**ao što je, donekle, svojstveno studentima etnomuzikologije, i ja sam istraživačko interesovanje tokom studija usmerila na svoj rodni kraj, tj. na teritoriju Požarevca. Budući da je susretanje sa muzikom u njenom prirodnom okruženju danas veoma retko, ni ja nisam imala mnogo sreće da zabeležim ono što je od vokalne prakse u ovom kraju ostalo. Radijski repertoar je gotovo u potpunosti potisnuo nekadašnje narodno muziciranje u požarevačkim selima, te je bila prava retkost sresti čoveka koji može da se priseti i izvede po koji stariji vokalni primer. Međutim, raspitujući se gde bih mogla da odem i snimim ono što je bilo predmet mog istraživanja, saznala sam za narodnog umetnika Miliju Radivojevića, prijateljima poznatijeg pod nadimkom Baja.

Sa Milijom Radivojevićem intenzivno sam saradivala od oktobra 2013. do septembra 2015. godine. Već prilikom prvog terenskog snimanja imala sam priliku da se upoznam sa delom repertoara iz bogatog narodnog pevačkog miljea koje izvodi, ali i sa pesmama koje sam stvarala. Moju pažnju odmah je privuklo saznanje da Milija ne samo da doprinosi kontinuitetu srpske muzičke tradicije, održavajući ono što je srpski narod vekovima stvarao, već i njenoj nadgradnji, što je danas retkost u Srbiji. Napisao je preko 1500 pesama, a za njih 38 sačinio je i melodiju. Neke od njih postale su

himne kulturno-umetničkih manifestacija na kojima i sam nastupa. Utisak je dodatno pojačao način na koji ovaj narodni pevač interpretira pesme, kao i kvalitet izvođenja, a najviše podatak da on na svom repertoaru ima preko 500 numera. Kako je razgovor sa njim odmičao, tako sam sticala uvid i u mnoge druge kvalitete koje poseduje, kao i to da on iza sebe ima na stotine nastupa, kako na lokalnim kulturnim manifestacijama, tako i na radiju i televiziji, na kojima izvodi i svoje pesme. U tom trenutku, Milija ja za mene postao svetla tačka u narodnom muzičkom životu požarevačkog kraja, te sam odlučila da ovom narodnom umetniku posvetim veću pažnju i čitav svoj master rad.

### ŽIKIN AUTOMEHANIČAR

Milija Radivojević rođen je 28. februara 1947. godine u malom mestu na jugu Srbije, koje se zove Gazdare. Selo pripada opštini Medveđa i Jablaničkom okrugu, i smešteno je ispod Gajtanskih bregova, koji su obronci planine Radan, u kotlini između Prolom banje i Sijarinske banje. U rodnom mestu završio je osnovnu školu, nakon čega se odselio u Požarevac, gde i danas živi. Ovde je upoznao svoju buduću suprugu, Ličanku Mirjanu, koja takođe gaji veliku ljubav prema muzici. Sa Mirjanom je dobio dve ćerke, Draganu i Svetlanu.

Po vokaciji, Milija je inženjer mašinstva, a u slobodno vreme bavi se pevanjem, sviranjem na tradicionalnim



narodnim instrumentima (duduku, fruli, gajdama), slikanjem, stvaranjem tekstova i melodija pesama, kao i zdravica. Budući da se u opštini Medveđa nalazi rudnik zlata, olova i cinka, ova teritorija je etnički raznovrsna i naseljava je stanovništvo iz raznih krajeva Srbije, Crne Gore, Makedonije i Albanije, koje je u ovu oblast došlo zbog posla, a sa sobom ponelo, između ostalog, i svoje pesme. Družeci se sa tim ljudima, Milija je, kao izuzetno muzikalna osoba, upijao njihovo pevanje, te danas, na svom repertoaru ima impozantan broj najraznovrsnijih primera narodnih pesama.

Prve pesme naučio je od članova svoje porodice, a družeci se sa raznolikim stanovništvom u svom selu, repertoar je sve više nadograđivao. Milijin muzički talenat prvi otkriva njegov nastavnik muzike u osnovnoj školi, koji ga poziva da peva na školskoj priredbi. Za ovu priliku Milija je odabrao pesmu na albanskom jeziku, budući da su se Srbi i Albanci na ovom prostoru u to vreme dobro slagali. Kada je izašao na scenu, Milija se zbulio, i, kako kaže, ni sam nije znao šta je otpjevao. Na sreću, mali broj ljudi u publici je govorio albanski jezik, te je Milija dobio veliki aplauz. Ovo je ujedno bio njegov prvi javni nastup, a nakon toga su ga učešća na seoskim i školskim priredbama retko zaobilazila.

Milijino profesionalno bavljenje muzikom počinje sasvim slučajno: naime, radeći kao automehaničar, dogodilo se da kod njega na popravku svoj auto doveze Žika Milosavljević, u to vreme poznati kompozitor novokomponovane narodne muzike. Radeći na kvaru, Milija je pevao, ne znajući čiji auto popravljaju. Budući da je odličan interpretator, njegovo pevanje je odmah privuklo kompozitorovu pažnju, koji mu je ponudio da sa orkestrom Dragana Ilića uvežba par pesama, što je Milija prihvatio sa zadovoljstvom.

## VRHOVNI PASTIR, KRALJ MEDOVAČE, KUM...

Godine 1966. Milija dobija prvu značajnu nagradu za svoju vokalnu interpretaciju, koja nosi naziv „Prvi glas Pomoravlja”, prema istoimenoj manifestaciji. Ubrzo biva zapažen na muzičkom takmičenju „Stiški akordi”, koji su se održavali u selu Drmno, nedaleko od Požarevca. Zahvaljujući učešću na pomenutoj manifestaciji, stiže pravo da snimi ploču za „Beograd disk”, čiji je producent bio Milorad Mića Milutinović. U međuvremenu, do snimanja ploče, Milija je nastupao sa orkestrom RTS-a, pod upravom Božidara Bokija Miloševića, u Kučevu i Petrovcu na Mlavi. Realizacija ploče započeta je 1976, kada je trebalo da Milija snimi dve pesme. Međutim, iste večeri kada je održan prvi deo snimanja, njegovu porodicu je zadesila teška

nesreća, te je posao odložen i nikada nije nastavljen. Zbog ovoga, ali i drugih neprijatnosti koje su mu se dogodile u međuvremenu, pravi pevačku pauzu dugu osam godina.

Prva za Miliju značajnija manifestacija, na kojoj je nastupao kao narodni umetnik, održana je 1999. godine u selu Čovdin, nedaleko od Petrovca na Mlavi, pod nazivom „Kreni kolo, da krenemo”. Manifestaciju je otvorio stihovima koje je napisao o samom selu. Svojim nastupom je zapažen od strane organizatora „Spasovdanskih susreta”, koji se održavaju u selu Krepoljin, nedaleko od Žagubice, te ga oni iste godine pozivaju na učešće. Budući da je ova manifestacija veoma posećena i medijski dobro pokrivena, bila je odlična odskočna daska za Milijinu novu profesiju. Ubrzo počinju da ga angažuju na gotovo svim velikim dešavanjima ove vrste, i pojavljuju se prvi članci o njegovom radu u lokalnim novinama.

**On peva sam, bez ikakve instrumentalne pratnje, jer smatra: „da je pesmi potrebna muzička’ pratnja, ljudi bi se radali sa nekim instrumentom”.**

Milija sa suprugom Mirjanom. Detalj sa terenskog snimanja za potrebe ovog rada, 2014. (foto: M. Radivojević)



Veoma bitno je za Milijinu karijeru bilo učešće na „Homoljskim motivima” u Kučevu 2003. Imao je tu čast da dobije ulogu *Vrhovnog pastira* na manifestaciji, koju je uspeo da zadrži čak četiri godine, a koja je podrazumevala predvođenje učesničke povorke i govor za otvaranje programa. Zahvaljujući toj ulozi, on učestvuje u sni-manju RTS-ove emisije *Jutarnji program*, gde je govorio o samoj manifestaciji i imao umetnički nastup, što je nesumnjivo uticalo na to da dobije pozive za gostovanje na mnogim lokalnim televizijama širom Srbije. Učešće u emisijama, koje su imale mogućnost direktnog telefonskog uključenja gledalaca, uvek je bilo praćeno brojnim pozitivnim komentarima. Takođe, ovo je bio period kada Milija odlazi na prva gostovanja u inostranstvu, tačnije, učestvuje na manifestacijama „Hajd’ povedi veselo” u Beču i „Kosidba na Balkanu” u Mrkonjić gradu 2006. Ovde svakako treba pomenuti i učešće u emisiji *Pod fenjerom*, na državnoj televiziji Republike Srpske, kao i to da je jedna epizoda televizijske emisije *Ognjište*, na TV *Palma plus* u potpunosti posvećena životu ovog narodnog umetnika.

**Njegove pesme se polako primaju u narodu i počinju da žive onako kako je to inače svojstveno muzičkofolklornim oblicima anonimnog porekla.**

Važno je pomenuti i Milijino učešće na manifestaciji „Dani Stanoja Glavaša” u Glibovcu, nedaleko od Smederevske Palanke. Naime, Milija dobija angažman od strane organizatora da osmisli pesmu o ovom srpskom velikanu. Tako on piše i omuzikaljuje pesmu „Stanoje Glavaš”, koja je postala zvanična himna manifestacije i izvodi se svake godine na otvaranju programa. Zahvaljujući ovom nastupu bio je pozvan na učešće u umetničkom delu programa „Dani pčelara” u Donjoj Jasenici, a za potrebe nastupa sačinio je pesmu „Pčelarima Srbije”. Oduševljen Milijinim nastupom, Rodoljub Živadinović, predsednik „Udruženja pčelara Srbije”, pozvao ga je da otpeva pesmu na centralnoj manifestaciji „Dana pčelara Srbije”, koja se održava u beogradskom Sava centru. Milija ovde dobija i počasnu titulu *Kralja medovače* i

omogućeno mu je gostovanje u emisiji *Žikina šarenica*. Zahvaljujući zapaženom nastupu u Sava centru, Miliji je upućen poziv da učestvuje na manifestaciji „Jagnjijada” 2010, u selu Jagnjilo nedaleko od Mladenovca. Nakon izvanrednog nastupa, organizatori ga pozivaju na učešće i naredne godine i imenuju ga za *kuma* ove manifestacije. U znak zahvalnosti, Milija piše prigodnu pesmu pod nazivom „Sunce mira i ljubavi”, koju izvodi na nastupu. Njegovo izvođenje privuklo je pažnju Draga Novakovića, koji ga je zamolio da refren pesme snimi za potrebe odjavne špice emisije *Moja lepa Srbija* na RTS-u. Tako je ova nu-mera postala široko poznata u Srbiji i zadobila status njegove najpopularnije autorske pesme, čiji refren glasi:

Sunce mira i ljubavi  
dugovečno da nam sija,  
da nas štiti Božja pravda,  
da nam peva sva Srbija!

Među ljudima kojima je Milijin nastup zapao za oko i uho bio je i Nenad Dimitrijević, muzički urednik na Radio Beogradu 1. Tako je Milija 2012. godine realizovao svoje prve snimke za Arhiv Radio Beograda, snimivši autorske pesme „Lazare, care Lazare”, „Stevan Sindelić” i „Stanoje Glavaš”. U dogovoru sa Vladimirom Putnikom, rediteljem emisije *Tkanica*, koja se emituje na Prvom programu Radio Beograda, jedna epizoda je u potpunosti posvećena Milijinom narodnom stvaralaštvu. Saradnja sa ovim ljudima dovela je i do toga da Milija 2013. nastupi na *Koncertu za treće doba*, održanom u „Kolarcu”, gde je doživeo ovacije publike, a nakon toga i na otvaranju umetničkog dela programa 53. „Festivala kulture mladih” u Knjaževcu, 2014. Nakon naše saradnje vezane za pisanje mog master rada, Milija, njegova supruga Mira i ja smo nastavili druženje i privatno, te on i dalje sa mnom deli svoje utiske sa gostovanja, a budući da nastupa gotovo svake nedelje, nemoguće bi bilo da navedem svako od njih. Pomenuću učešće na raftingu na Tari 2016, zahvaljujući kojem Milija dobija inspiraciju da napiše i omuzikalji novu pesmu „Noć na

## O ETNO-UMLJU

(odlomak)

Za napredak, sreću, slogu i slobodu, dižem zdravicom ovu blagodarnu čašu, za list „Etnoumlje” i njegove tvorce, koji verno čuvaju tradiciju našu.

Vekovi su mnogi prohujali,  
vreme teče, život brzo mine,  
a list „Etnoumlje” punim sjajem blista,  
čuvajući blago iz prošlosti naše,  
put života stvaralačkih dela dela i istine.  
Zato da se „Etnoumlju” i mi pridružimo,  
pa da etno-bлаго, veru i kluturu  
od naroda stranih časno odbranimo.

Da li je sve tuđe od našega bolje,  
il’ nam modernizam donosi nevolje,  
da mislimo o tome i noću i danju,  
o svom identitetu i prošlosti svojoj,  
o delima svetim i svom postojanju?

Svetosavska zvona alarmantno zvone  
da se celom svetu predstavimo časno  
sa pesmama svojim, na jeziku svome.  
Kada tamo neko na jeziku stranom poje  
on predstavnik nije časne zemlje ove.  
Od Boga je kažnjen da dobro ne vidi  
kad se svoga pisma, pesme i jezika stidi.

Ako nam se takvi premnogo umnože,  
pričaće se uskoro, braćo moja mila:  
„Srbija je nekad na Balkanu bila”.  
Ali Bog će dati patriote prave,  
stvaralaštvo naše svetlo da predstave.

Milija Radivojević Baja

## Гајтано, моме, Гајтано

Изводи: Милија Радивојевић

Запис: Маја Радивојевић

$\text{♩} = \text{cca } 83$

Гај - та - но, мо - ме, мо - ри, Гај - та - - - но,

гај - тан - ти ве - ње, мо - ре, на че - - ло,

гај - тан ти ве - ње, мо - ре, на че - - ло.

Tari”, samo jednu od mnogobrojnih koje je osmislio nakon naše zvanične saradnje. Takođe, požarevačka biblioteka Ilija M. Petrović organizovala je *Umetničko veče sa Milijom Radivojevićem Bajom* u decembru 2017, na kojem smo imali priliku da pred punom salom o Miliji govorimo novinar Vlada Paunović, etnomuzikolog dr Dimitrije Golemović i ja. Ovom prilikom je Milija Požarevljanima recitovao stihove svoje poezije i izveo nekoliko autorskih pesama.

### STAV I EKSPRESIJA

Osim u „živim” nastupima, Milija je učestvovao i u snimanju dokumentarnog etno-filma *Dogodilo se u Homolju*, koji je dobio zlatni Gran pri na 12. Međunarodnom festivalu televizijskog etnološkog filma, održanog u Kučevu, kao najbolji etno-film 2003. godine. Između ostalog, Milija je u filmu izveo svoju pesmu „Vodeničar sa Mlave”. Učestvovao je u snimanju kraćeg filma o voždu Karađorđu i njegovim potomcima. Kraljevsko udruženje iz Svilajнца zamolilo ga je da za potrebe filma osmisli tekst i melodiju za pesmu o princu Vladimiru, kao i za pesmu o princezi Brigiti. Obe ove pesme, kao i pesme o Karađorđu i hajduk Veljku, koje je, takođe, Milija stvorio, snimljene su na Oplencu. Svakako treba pomenuti i to da je za svoj dosadašnji rad u oblasti narodne umetnosti Milija dobio brojne nagrade i priznanja.

U trenutku kada izađe na scenu, Milija privuče pažnju, pre svega, svojim kostimom, jer gotovo nikada ne nastupa bez njega. Njegov samouveren stav, ekspresija, pokreti tela kojima potkrepljuje ono o čemu peva, kao i već pomenute odlične vokalne sposobnosti – ne mogu nikoga ostaviti ravnodušnim. On peva sam,

bez ikakve instrumentalne pratnje, jer smatra: „da je pesmi potrebna ‚muzička’ pratnja, ljudi bi se radali sa nekim instrumentom”. Publika prepoznaje sa koliko ljubavi se Milija odnosi prema vokalnoj tradiciji. Ozarenih lica i sa mnogo pažnje prisutni slušaoci isprate gotovo svaki njegov nastup, u šta sam imala prilike i lično da se uverim.

Posebnu pažnju dobija kada izvodi pesme koje je sam stvorio, jer, kako i sam primećuje, publika voli da čuje nešto novo, što istovremeno ima i stari prizvuk. U ovom kontekstu zanimljivo je pomenuti kako on opisuje proces stvaranja pesme: „Kada neko stvori stih, njegova duša Božjom promisli stvorila je anđelče koje nema krila; to je stih koji se može recitovati, a u vreme nepismenosti on je ležao u duši stvaraoca-stihotvorca i mogao se prenositi usmenim putem, tj. pamćenjem; ali Božjom voljom pojaviće se čovek koji će tim rečima utočiti glas i tako anđelče dobija krila, ali nema moć da poleti; zatim se pojavljuje pojac i udahnuje glasom život pesmi i taj anđeo-pesma počinje da leti i leteće toliko snažno, dugo i daleko koliko su jake reči, melodija, glas i osećaj pojca”. Da bi Milijina ili bilo koja nova pesma nastavile da žive, treba da budu prihvaćene od strane društva. Milijine pesme to i te kako jesu, a tome u prilog govori već pomenuta činjenica da se mnoge od njih izvode kao himne različitih manifestacija. Osim toga, njegove pesme se usvajaju i na neformalan način, jer ih rado pevaju ljudi koji su imali priliku da ih negde čuju. Budući da se one nalaze i na YouTube-u, nemoguće je znati koliko ljudi u Srbiji, pa i šire, ume i voli da otpeva po koju Milijinu pesmu. Ipak, nekolicina ljudi iz Milijinog okruženja mi je svojom interpretacijom potvrdila da se njegove pesme polako primaju u narodu i počinju da žive onako kako je to inače svojstveno muzičko-folklornim oblicima anonimnog porekla.



## BAJINA BESEDA

Poštovane dame i gospodo,  
deco naša Bogom darivana,  
radujmo se ovom divnom danu,  
sastajanju i našem viđenju,  
ali sve radosti ne mogu stati  
u životnom kratkotrajnom trenu,  
u jednome danu i druženju.

Kao što prošlost i budućnost  
ne mogu stati u naš prolazni život,  
niti sve što je sazdano  
u polje svetlosti očnog vida.

Mi smo samo karike u lancu života,  
da se prošlost od budućnosti ne kida,  
i živa stada između korena i grana,  
što gajimo mlade pupoljke za nova cvetanja.

Zato, deco, ne budite zavidni i zlobni,  
slažite se i radite k'o pčele u roju,  
radujte se uvek tuđoj sreći,  
da biste tako susreli svoju.

Gledajte u Božju svetlost,  
ne lutajte u bespuća,  
radujte se svakom novom danu,  
a mislite stalno na noć bez svanuća.

Ne hrlite u bogatstva lažna,  
ne stvarajte tuđim znojem,  
uvek se točak pravde istini obrne,  
na temeljima od kletve i suza  
ne raste cveće, no korov i trnje.

Svaki korak u vašem životu  
za korak ste dalje od života.  
Na svom putu nepovratnom  
sejte radost i dobrotu,  
ne ostavljajte za sobom korov i trnje,  
na to mora posebno da se pazi –  
za vama vaše unuča gazi.

Prolazi, deco, prebrzo život,  
sagorevajući kroz noć i dan.  
Samo ljubav i poštenje  
daruju lepotu života i miran san.

Na zemlji smo ovoj ovde  
da živimo kao gosti,  
da živimo da bi prošli  
kroz kapiju od večnosti.

Od kulevke, pa do humke  
gde sanjamo večne snove,  
vrlo brzo putujemo,  
a put nam se život zove.

Ljubav, radost, bol i tuga  
kroz prolazno naše vreme,  
ne znam da l' je stvarno život,  
il' je samo iskušenje.

Ako li ste, braćo, plemeniti,  
Bog će vama ljubav darivati,  
da imate mnogo jutara obasjanih suncem  
i da vam svaki zrak sunca  
unosni radost i toplinu u vašoj duši  
i domu vaše porodice.

Da se jedra vaše životne lađe  
pune vetrovima mira i ljubavi,  
da budete veseli i zdravi  
svaka nova zora kad zaplavi,  
da vam život teče kao žubor vina,  
da vas prati Božja ljubav,  
radost, pesma i istina.

Milija Radivojević Baja

Milijinim dobrim nastupima i stvaranju pesama su u velikoj meri dopineli i stavovi koje zastupa. Oni potvrđuju da on objektivno sagledava muziku kojom se bavi, da je ujedno ceni i poštuje. Odlično razume pesme koje interpretira i stvara, ima svest o tome koliko je tradicionalna narodna pesma bitan deo jednog naroda, kako se ona danas vrednuje i koristi u urbanom društvu i na koji način se neizbežno menja. Kada smo jednom prilikom razgovarali o narodnoj pesmi, Milija ju je podelio na nekoliko potkategorija, te sam ga zamolila da mi navede primer za svaku od njih. On je izabrao samo jednu numeru, i to „Znaš li, dragi, onu šljivu ranku”, za koju je tekst napisao Milisav Pavlović, a melodiju Miodrag Todorović Krnjevac. Razlog zbog kojeg je Milija svrstava u *narodnu pesmu* jeste činjenica da je ona „ušla u narod”, da ju je narod prihvatio kao svoju i nastavio da je održava – dakle, bitan je njen kontinuitet. Takođe, prema Milijinom shvatanju, ova pesma bi bila i *novokomponovana narodna*, jer je napisana u narodnom duhu. S obzirom na činjenicu da su njeni autori poznati, on je ne bi svrstao u izvornu. Međutim, ukoliko bi se, nekim slučajem, kroz određeni period zaboravilo ko su njeni tvorci, ona bi ispunila uslov zahvaljujući kojem bi je Milija proglasio *izvornom pesmom*. Ovakvo tumačenje narodne pesme od strane jednog neškolovalanog pevača je za mene bilo pravo iznenađenje, budući da se u velikoj meri poklapa sa tumačenjima koje zastupa sama etnomuzikologija.

## „OBIČAN” ČOVEK

Ono što srećemo kod Milije Radivojevića Baje jeste primer prilagođavanja starih vrednosti novom vremenu. Na određeni način, Milija transformiše ono što mu je ostavljeno u amanet, dajući mu svoj lični pečat, jer, čak i njemu, kao nedvosmisleno uticajnom inovatoru, ljubav prema svom narodu i pesmi ne dozvoljava da potpuno iskorači iz tradicionalnih okvira, te u tom smislu on funkcioniše i kao čuvar tradicije. Uprkos svim specifičnostima koje krasi ovog nadasve posebnog muzičara, kao i činjenici da je na prostoru u kojem živi (a i šire) jedinstven po svom tretmanu muzike i poezije, njega ipak ne treba posmatrati kao „strano telo” u sadašnjosti, već pre kao most ka novim shvatanjima i novim načinima opstajanja naše tradicije. Njegov izuzetan vokalni kvalitet, sugestivnost, želja da se publici dopadne ono što radi, kao i ljubav i trud koji u to ulaže, daju značajne rezultate. Čini se da Miliju društvo ceni i poštuje, ne samo zbog njegove muzičke posebnosti, već i zbog toga što on svo svoje muzičko znanje nesebično deli sa drugima. Premda nije počeo sa namerom da sebi napravi veliku pevačku karijeru, već da javnosti približi narodnu muziku, njegova delatnost narodnog pojca se polako, ali sigurno sve više kristališe i uzdiže na srpskoj muzičkoj sceni. Bez obzira na sve to, Milija je jedan sasvim običan i pristupačan čovek, koji živi i radi kao i svi ostali članovi njegovog društva. Možda je upravo spoj njegove svakodnevne „običnosti” i posebnosti njegovog preformansa ono što čini da ga društvo izuzetno toplo prihvata i tako uzdiže njegovo mesto u aktuelnom trenutku opstajanja našeg muzičkofolklornog nasleđa. ♣